

Smurto liudininkas

Didžiausias dvidešimtojo amžiaus praskaltimas ir gėda yra nekaltų žmonių masinis žudymas, neatsižvelgiant, ar žudikai savo uniformas būtų papuošę raudonomis žvaigždėmis, ar lenktais kryžiais. Paliekant nuošaliai koncentracijos ir darbo stovyklas, ši kartą mintys nukrypsta į tas vietas, kur žmonės buvo žudomi iš pasaly, bandant nusišalinti gėdingą darbą nuo pasaulio akių. Pravienskiškės, Rainių miškelis, Červėnė, Kauno fortai iškyla visoje savo baisybėje prieš akis, galvojančią apie nekaltų žmonių aukas mūsų tėvynėje.

Mūsų kaimynams lenkams toji žiauraus praskaltimo vieta yra Smolensko apylinkėje esąs Katyno miškas, kuris 1940 m. prigludė 14.500 nekaltų žmonių lavonų — į nelaisvę paimtų lenkų kareivių ir kardininkų. Toms nekaltoms aukoms ir lenkų tautai padarytai nuoskaudai priminti viso pasaulio lenkai-išėiviai nutarė pastatyti Londone paminklą-obeliską, kuris turi trumpą, bet iškalbingą įrašą: **Katyn 1940.**

Dėl šito kuklaus įrašo tas paminklas buvo virtęs legendiniu amžinuoju žydu, penkis metus išklajojęs po Londoną, nerasdamas vietos, kur prisiglausti. Pagaliau, nors ir Sovietams smarkiai protestuojant, paminklą prisėmė Gunnersbury kapinės, esančios tirstai lenkų apgyventame Londono rajone. Čia jis ir buvo rugsėjo 18 d. iškilmingai atidengtas (žiūr. aprašymą 3 psl.).

Kaip visi žinome, 1939 m. rugsėjo mėnesį, remiantis slaptu Molotovo-Ribbentropo susitarimu, Lenkija buvo išparceliuota. Žymus lenkų karo belaisvių skaičius pateko sovietams, su kuriais lenkai anuo metu nekariavo. Daug tu belaisvių buvo pasiųsta į Sibirą, kiti pateko į vokiečių karo pramonę. Smolensko apylinkėse buvo įsteigtos trys belaisvių stovyklos, kuriose buvo minėti tie 14.500 belaisvių (jų tarpe apie 8.000 intelektualų ir kardininkų). Tos stovyklos 1940 m. išužstė. Dalį jų gyventojų lavonų (4.500) vokiečiai 1943 m. surado netoli esančiame Katyno miške, kai pradėję su sovietais karą (1940 m.), užėmė tas apylinkes. Likusiųjų kapai dar nesurasti.

Išvairios tarptautinės komisijos ir gyvi išlikę liudininkai nustatė, kad belaisviai buvo sūviais į pakaušį nužudyti 1940 m. Jie, be abejojimo, nepripažino, versdami kaltę vokiečiams. Lenkų egzilinė vyriausybė Londone išdėstė šį reikalą Sąjungininkams, kurie tuo metu jau kariavo iš vien su sovietais prieš nacius. Rooseveltas pripažino tikis sovietais, o Churchillis Sov. S-gos ambasadoriui pareiškė: „Mes turime sumušti Hitlerį; dabar nėra laiko užsiimti ginčais ir kaltinimais“. Tokiu būdu Lenkijos egzil. vyriausybės nuomonė ignoruota. Lygiai taip pat, kaip buvo ignoruotos Baltijos valstybių atstovų notos, įteiktos 1945 m. sausio mėnesio gale. Tų notų, prašančių nepripažinti Baltijos valstybių Sovietams, ignoruojančios rezoliucijos dabar jau prieinamos atitinkamose valdžios įstaigose.

Skaudžiausia yra tai, kad toji ignoracija tęsėsi iki šių dienų. Britų vyriausybė, nebedama didžiosios spaudos labai griežtų pasisakymų, nusilenkė Sovietų spaudimui. Ji uždraudė visų rūšių kariuomenės daliniams dalyvauti uniformuotiems Katyno paminklo atidaryme. Atsukė net pažadėtą kariuomenės orkestrą. Teisingai ir taikliai šitokią vyriausybės žygį nusakė vienas britų dienraštis: „Mes atsisakome pagerbti savo draugus, nes bijome savo priešų“.

Iškilmes kiek praskaldino tai, kad atsirado valstybių, nepabūgusių atsiųsti oficialius atstovus į Gunnersbury kapines. Jų tarpe JAV vyriausybė, kuri, pasiremama 1952 m. Maddeno komiteto raportu, pripažįsta, kad Katyno žudynės įvyko 1940 m., sovietams viešpatuojant.

Kuklus, bet iškalbingas Katyno paminklas stiebiasi į dangų, liudydamas pasauliui smurtą, prieš kurį dar ir šiandien kai kas užmerkia akis. Netiesioginiu būdu tas paminklas atstovauja ir mūsų tėvynės nekaltai nužudytiems žmonėms.

Lucanus

TEBELAIKO SOVIETŲ PILIEČIAIS

Vokiečių spaudos žiniomis, Federalinėje Vokietijoje gyvenantieji iš Pabaltijio išemigravę asmenys, šiomis dienomis gavo iš sovietų ambasados pranešimą, kad jie tebėra sovietų piliečiai. Pranešime jie yra raginami paimti sovietų užsienio pasą, arba įteikti prašymą dėl atleidimo nuo sovietų pilietybės. Tie asmenys, kurie prisistatė ambasadoje ir paprašė atleidimo nuo sovietų pilietybės, turėjo užpildyti labai smulkų formulą (kuriam, tarp kitko, turi pažymėti apie gimines Vakaruose, kuriose kariuomenėje tarnavo ir t. t.) ir užmokėti 100 DM. Šis sovietų nusistatymas nėra naujas. Idomu tačiau, kad jis buvo šitokiu būdu primintas tiems, kurie per lengvai užmiršta įvairias sovietų pinkles. (ELTA)

INJURKOLEGIJA

Užsienyje mirusių žmonių turto paveldėtojams ar testamentų vykdytojams vis dažniau prisieina susidurti su sovietine įstaiga, vadinama Injurkolegija. Tai yra Maskvoje (Gorkio g-vė 5) esanti specializuota juridinė konsultacija tarptautinės privatinės teisės klausimais. Ji turi savo atstovus prie S. S-gos pasiuntinybių užsieniuose.

Nors šitoji įstaiga veda visokias civilines bylas, bet daugiausia rūpinasi užsieniuose mirusiųjų turto išreikalavimu Sov. Sąjungoje gyvenantiems paveldėtojams. Žinoma, už savo darbą pasilaikydama didesnę to turto dalį.

Injurkolegija turi plačius ryšius su užsienio advokatais, kurie padeda atlikti palikto turto sutvarkymus. Kartą jiems bylos vedimą perėmus, nelengva yra atskratyti. Todėl nenorint patekti į Injurkolegijos globą, visi turėtų pasidaryti turto palikimo dokumentus — testamentą. Ypač tai svarbu tiems, kurie neturi artimų giminių užsienyje.

GIRIA BRITŲ PREMJEJA

Min. pirmininkui J. Callaghanui besilankant Kanadoje, įtakingas kanadiečių laikraštis „Ottawa Journal“ šiltai žodžiais pagyrė jo taktą ir sugebėjimą valdyti kraštą labai audringuose ūkiškuose vandenyse. Laikraštis tiesiog pavadino J. Callaghan Britanijos išgelbėtoju. Tarp kitko, ten buvo rašoma:

„Didelis dalykas yra tai, kad min. pirm. Callaghano negali stumdyti aplink nei prof. sąjungų vadovas Jack Jones, nei jūrininkų profesinė sąjunga, nei kraštutinė „Tribune“ grupė. Esą, jis pavartojęs drakoninės priemonės britų ūkiui atstatyti, ko nebūtų greičiausia sugebėję padaryti H. Wilsonas ar M. Thatcher.“

Lojalioji opozicija

Į JAV emigravęs Sovietų sociologas Aleksandras Janavas pasakoja, kad Sov. Sąjungoje yra valstybės priešų, kurių niekas neveda disidentais, jų vardų nemini samizdatai. Jie esą pavojingesni „sistemai žalotojai“, negu tie, kurie daug kalba ir rašo. Juos vadina „lojalioja opozicija“.

Vieną tokių opozicionierių aprašo Harry Ham „Frankfurter Allgemeine“ (rugs. 4) laikraštyje. Tai agronomas Ivanas Čudenko, turėjęs gerą postą sovietinėje hierarchijoje.

Čudenko įsitikinęs, kad ne klimatas ir blogos žemės, o biurokratija kalta už duonos trūkumą Sov. Sąjungoje. Jis pasisūlė važiuoti į tolimą Kazachstaną ir perlimti tvarkyti vieną ūkį. Jam buvo pasiūlytas sovchozas Achi provincijoje, netoli Alma Atos.

Jis nepanaikino kolektyvinės sistemos ir nenusikalto Markso ir Lenino mokslo principams. Tačiau, atmetęs iš anksto biurokratų paruoštus planus, Čudenko atidžiai pradėjo sekti vietos sąlygas ir galimybes. Jis išnaudojo ilgmetį vietos darbininkų patyrimą, įtraukdamas juos į sovchozo praktiškąjį tvarkymą. Darbininkai pajuto, kad jų pastangos vertinamos. Sovchozas staiga pradėjo kilti.

Po kelių metų Čudenkos vadovaujama sovchoze kviečių centnerio išauginimas kaštavo tik 1.60 rb. Tuo tarpu vidutinė Kazachstano kaina — 6 rubliai. Darbininkų atlyginimai iš 88 rublių per mėnesį pakilo iki 360 rublių. Valstybinės sovchozo pajamos padidėjo iki 208 rb. iki 1.577 rublių nuo kiekvieno darbininko.

Čudenko sukėlė valdžios ir partijos susidomėjimą. Jo metodus svarstė Politbiuras. Buvo pripažinta, kad jis surado sovietinio ūkio silpnąsias vietas, kurias dabar bus galima pagerinti.

Deja... Čudenkos metodai nepatiko vietos partijos vadams, biurokratams ir planuotojams. Saugumo organai pakvietė jį į Alma Atą pasiašikinti. Iš čia jis nebesugrįžo. Jam buvo keliama byla, bet, nesulaukęs teismo, dėl nežinomų priežasčių numirė.

Minėtas autorius teigia, kad Čudenko pavyzdys nėra vienintelis. „Lojaliosios opozicijos“ armija didėja. Vis daugiau atsiranda žmonių, kurie supranta nepasisekimų priežastis, bet atsimuša į tvirtą, patogiai įsitaisiusių biurokratų užtvarką. Keletas panašių atsitikimų (pvz. Chruščiovo kukurūzai) yra žinoma ir Lietuvoje.

KAIP TAI PADARYTI?

Sov. Sąjungos Visuomeninių mokslų akademijos vadovo pavaduotojas V. Dimitrijevas „Tiesoje“ paskelbė idėjų straipsnį „Įtempimo mažinimas ir kultūriniai mainai“. To straipsnio pabaigoje jis rašo:

„Apskritai socialistinių šalių tautos žymiai geriau informuotos apie gyvenimą Vakaruose, negu kapitalistinių šalių darbo žmonių masės — apie socialistinę tikrovę, — pažymėjo TSKP CK Generalinis sekretorius L. Brežnevus kalboje Europos komunistų ir darbininkų partijų konferencijoje ir tuoj pat paaiškino šios sutarcijos priežastis: — Svarbiausia priežastis ta, jog buržuazinių šalių valdančioji klasė aiškiai nesuinteresuota, kad šių šalių darbo žmonės iš pirmojo šaltinio sužinotų tiesą apie socializmo šalis, jų visuomenės ir kultūros raidą, apie politinius ir dorovinius socialistinės visuomenės piliečių gyvenimo pagrindus“.

Čia praštauta pro taikinį. Sov. Sąjungoje daroma visa, kad tik Vakarų žmonės negalėtų susipažinti su gyvenimu Sov. Sąjungoje. Nejaugi V. Dimitrijevas to nežino?

KLIŲVA IR LIETUVIAMS

„Tiesa“ pateikė iš vieno rusiško žurnalo perspausdintą straipsnį „Šmeižikų balsai eteryje“. Čia duodama vėjų Amerikos Balsui, HBC, Laisvei ir kitoms stotims. Šiuo kartu daugiausia sustota ties religinėmis transliacijomis. Gauna pylos ir lietuviai. Tarp kitko, ten rašoma:

„Atsidūrę Vakaruose, lietuvių klerikalai ragina Lietuvos gyventojus nuolat atsiminti, kad jie katalikai. Prieš keletą metų Vatikanas buvo sušaukęs lietuvių katalikų suvažiavimą, kuriame buvo suformuota „Pasaulinė lietuvių katalikų draugija“. Jai vadovauja užkietėjęs antitarybininkas vyskupas V. Brizgys, bendradarbiaujantis su fašistiniais okupantais Didžiojo Tėvynės karo metais, o paskui pabėgęs į Vakarus.“

Radijas šiuo metu yra pasidavęs didžiausias „liaudies priešas“ Sov. Sąjungoje. Iš užsienio nugarstas žinias gyventojai užsirašo į magnetofono juostas, o paskui per savo pačių pasidarytas „privatinės“ stoteles skleidžia vietos gyventojų tarpe.

„NUDRUSKINIMO“ FABRIKAI

Nuolat didėjantis vandens pareikalavimas ir sausros verčia galvoti apie jūros vandens panaudojimą. Weir Westgarth firma Škotijoje jau gamina įrengimus jūros vandeniui „nudruskinti“. Procesas nėra pigus, bet gelbsti rimto pavojaus atveju. Pvz. jau 1970 m. Jersey saloje buvo pastatyta „nudruskinimo“ įmonė, tiekianti 1.5 mil. galonų vandens per dieną. Šiuo metu jau statomi įrenginiai, galį patiekti iki 20 mil. galonų „nudruskinto“ vandens per dieną. Daugiausia šios įmonės įrengimais yra susidomėję turtingieji arabų kraštai.

KRAUJO STEBUKLAS

Neapolio senoje katedroje laikomas globėjas šv. Januarijus sukrejęs kraujas. Tris kartus per metus kraujas stikliniame inde pasidaro skystas. Stebuklas nepasikartoja tik tada, jei krašto laukia kokia nelaimė. Taip atsitiko praėjusį pavasarį, prieš žemės drebėjimą. Bijodami naujos nelaimės, Neapolio gyventojai naujam kraujo suskystėjimo laikui atėjus (rugsėjo mėnesį), kartu su arkivyskupu meldėsi ir laukė stebuklo. Jų malda buvo išklausyta.

Tuo pačiu metu Neapolyje vyko Italijos komunistų konferencija. Esą, jie taip pat meldėsi prašydamai stebuklo, nes bijojo, kad gali būti apšaukti kraštu gresiančios nelaimės kaltininkais. Dabar visi esą ramūs ir patenkinti.

NESEKMINGI MANEVRAI

Nato manevruose (Teamwork) nukrito du (po 3 mil. svarų vertės) viršgarsiniai lėktuvai, susidūrė du britų karo laivai (vienas jų nuskendo) ir nuskendo JAV moderniškas naikintuvas Tomcat. Galutinės žuvusių žmonių skaičius dar nepaaiškėjo.

PREZIDENTO DOVANA

JAV dviejų šimtų metų įsikūrimo proga, prezidentas Gerald R. Ford prisiumė visų užsienio diplomatų mistijų šefams dovaną — medžio raizinį, pavadintą „Out of Many — One“. Dovaną gavo ir Lietuvos Atstovybė Vašingtone. (ELTA)

Kam naudinga tyla?

(Aušra Nr. 2)

Buvusio Sibire tremtinio laiškas lietuviams išėiviams

Politika — menas. Mažos tautos, ypač tos, kurių valstybinė sąmonė dar jauna, negali subrandinti didelių politikų. Tačiau politikos ABC pravartu žinoti kiekvienam lietuviui. Apsilankę Lietuvoje, kai kurie mūsų išėiviai stebina mus savo politiniu neišprusimu. Jų manymu, per pokario dešimtmetį Lietuva pralėjo daug kraujo, sudėjo daug beprasmiškų aukų. Todėl dabar reikia taupyti tautos jėgas, tyliai nešti okupacinį jungą, neišprovokuoti pavergėjų naujos represijos. Tą patį siūlė mums čekistai. Jie mėgino mus įtikinti, kad „Kronikos“ leidimas „neapsimoka“, nes jau perakalavo didžiųjų aukų. Ironiškai jie klausia tardomųjų: „Ką laimėjote su savo „Kronika“?“

Tačiau iš tolo jaučiama, kad mūsų emigrantai didžiūojasi Romu Kalanta, Simu Kudirka, Mindaugu Tamoniu. Kas pagimdė šiuos mūsų tautos didvyrius? Vergiškas nuolankumas? Jeigu lietuviai būtų su gėlimis sutikę Raudonąją armiją, kaip tai rašo oficiali tarybinė spauda (kiek tai yra tikra, matyti iš to, kad iki 1946 m. balandžio mėnesio iš miškų išėjo ir legalizavosi daugiau kaip 40.000 asmenų („Vestnik Leningradskogo universiteta“, 1966 m., Nr. 2, p. 27), šiandien Lietuvos vardas būtų visiškai užmirštas. Jis nors retkarčiais patenka į pasaulio spaudą tik todėl, kad mes neklausome kai kurių „protingų“ mūsų išėivių patarimų.

Nuvykę į JAV, lietuviai komunistai vadiną didelius patriotas, nesigėdina net lietuvišką patriotinę sąrašę nubraukti, verkšlendami prašo mus tylėti, neerzinti Maskvos, nes rusai mus „praris“. Jie tikina jus, kad R. Kalantos auka atnešė Lietuvai visą blogį — Kremlius dar labiau sustiprins kultūrinį genocidą. Lietuvai galėtų padėti vien tik emigrantų tylą. Ir jūs šiuos KGB pasiuntinius sodinate už stalo! Ar tai ne politinis akumas?

Su dideliu skausmu skaitome „Gimtąjame krašte“ ir kitur mūsų emigrantų pasisakymus, kuriuose išgriamas išviršinys mūsų gyvenimas, jo blizgesys — mūrinės gyvenvietės, asfaltai ir dainų šventės bei koncertai. Tai yra tik fasadas. Bet kas už jo slepiasi? Giriant šį fasadą, nuslepiami varžtai, kurie smaugia mūsų dvasią. Dar skaudžiau, kad taip pasisako ir kai kurie emigrantai dvasininkai. Kai vienam tokiame „korespondentui“ (kun. Balčiui)

vienas vietinis kunigas pastebėjo, kad tokie „interviu“ yra melas, šis atsakė: „Su-prask mane, aš noriu dar kartą atvažiuoti į Lietuvą“. Argi melu galima pirkti pasimatymą su giminėmis ir tylėti, kai svetimųjų koja trypia visa, ką mums išsako lietuviškas Rūpintojėlis?

Savo politinėmis rezolucijomis ir kitais diplomatiniais gestais jūs daug padėjote savo tautai. Ateityje mes laukiame iš jūsų dar ryžtingesnių veiksmų: mes norime, kad jūsų lūpmis kalbėtų mūsų kančia ir aspiracijos, mūsų sielvartai ir svajonės. (ELTA)

GALINGESNĖ UŽ ORLEANO MERGEIĘ

Perduodame vieną daugiau sukrečiančių ištraukų iš Efraim Sevelos romano „Truth is for Strangers“, kurioje pagrindinis veikėjas, Algis Požėra, stebi vieną Lietuvos partizanų susirėmimą su sovietiniais kariais. Kaip žinia, pats autorius Sevela dalyvavo kovose su partizanais, kaip sovietų karo korespondentas. „Raudonų plytų pastate su šiaudiniu stogu, dideliame lygiame lauke, trys lietuviai partizanai narsiai gynėsi nuo juos apsupančių pasigėrusių raudonųjų kareivių. (Partizanai jie vadino „banditais“). Kai stogas užsidegė, moteris pasirodė prie lango. Matėsi jos rusenantių rūbų siluetas raudonųjų liepsnų fone. Ji pradėjo dainuoti. Dainavo garsiai, bet neįlaikė melodijos, kuri buvo Lietuvos himno. Ji nedainavo. Ji šaukė. Mirštantieji taip šaukia... Lietuvos poetas, Algirdas Požėra, Stalino laureatas, čia buvo liudininku ir pagalvojo — „Mes esame didinga tauta. Nepalyginama. Toji mergina galingesnė už Orleano mergele. Ugnis nunešė ją į dangų... Ji bus šventoji... O aš... aš... niekas“.

(ELTA)

REKLAMUOJA RUSŲ AUTOMOBILIUS

Vienas darbiečių parlamento narys (Mr. D. Hoyle) apkaltino britų gynybos ministeriją, kam ji leidžia kareivinėse reklamuoti sovietinės gamybos automobilius. Esą, kareivinėse prikliduoti skelbimai, kuriuose siūloma sovietiniai Lada automobiliai, geromis išsimokėjimo sąlygomis, už £1.028. Minėtas parlamento atstovas klausia, ką bendra turi sovietų gamybos automobiliai su gynybos ministerija, jeigu ji nedraudžia jų reklamuoti?

Septynios DIENOS

— Britų vidaus reik. ministerija nedavė vizos sovietų profesorui G. Kotowskiui, kuris turėjo dalyvauti komunistų įtakoję esančių mokslininkų konferencijoje Londone.

— Švedijoje socialistai pralaimėjo rinkimus. Jie išsilaikė valdžioje 44 metus.

— Ugandoje paskelbtas potvarkis, kad žinantieji apie sergančius venerinėmis ligomis, privalo pranešti policijai.

— Stalino dukrai Svetlanai šiemet sukako 50 metų. Atbėgusi į JAV, ji ištekojo už architektą, augina 4 m. dukrą, bet su vyru kartu negyvena.

— Sovietai iškėlė iš jūros dugno savo žvalgybos lėktuvą, kuris prieš 6 savaites buvo nuskendęs prie Newfoundland.

— Japonai gavo iš Sovietų vyriausybės notą, kurioje sakoma, kad lakūnas V. Belenko buvo apnuodytas narkotikais, kai pasiprašė egzilo teisių. Belenko, atgabėjęs į Japoniją MiG-25 lėktuvą, dabar jau yra Amerikoje.

— Tairwane šiais metais pirmą kartą moterys bus įleidžiamos į kinų šventyklą Konfucijaus 2.526-tojo gimtadienio proga.

— Anglikų vyskupas dr. E. Treacy, nežiūrėdamas net karalienės neigiamo pasisakymo, pareiškė, kad danų režisieriui Thorsenui neturėtų būti draudžiama Anglijoje daryti filmą apie Jėzaus seksualinį gyvenimą.

— Sovietų spauda dr. Kissingerio diplomatinę iniciatyvą Afrikoje vadina „pavojingu imperialistų ir rasistų samokslu“.

— Paryžiuje mirė Jugoslavijos regentas princas Paulius (83 m.), valdęs kraštą 1934-1941 m.

— Midlande surasti didžiuliai akmens anglies klodai — apie 450 mil. tonų.

— Nuo spalio 1 d. įsipilietinio dokumentai Britanijoje kaštuos 70 svarų.

— Paskutinis nacių Vokietijos grand admirolas Doenitz rugsėjo 16 d. atšventė 85 m. sukaktį.

— Automobilių savininkai ir futbolo lažybų įstaigos Italijoje turės mokėti specialius mokesčius nukentėjusiems nuo žemės drebėjimo šelpiti.

— Dr. Sacharovas kreipėsi į prezidentą

Fordą ir kandidatą J. Carter prašydamas, kad paremtų jį kovoje prieš žmogaus teisių laužymą Sov. Sąjungoje. Tokį pat prašymą esanti atsiuntusi 89 Rusijos žydų grupė.

— Notting Hill karnavalo metu padarytieji nuostoliai yra £7.000 svarų. Pridėjus išlaidas specialioms išvėietims ir gatvių valytojams, toji suma pašoko iki £13.000.

— Lordas St. Oswald pareiškė kelsias lordų rūmuose klausimą, kodėl britų vyriausybė atsisakė dalyvauti Katyno paminklo atidaryme.

— Sachmatų čempionas Boris Spassky gavo leidimą išvykti į Prancūziją.

— Londone įsteigtoji polit. kaliniams laisvinti organizacija Amnesty International gavo Olandijos Erasmus premiją £22.000.

— Prasidėjus neramumams Afrikoje, apie 800 žmonių kas mėnesį apleidžia Rodeziją. Bendras baltųjų skaičius Rodezijoje — 270.000.

— KGB uždraudė žydams dalyvauti demonstracijose Babi Yar vietovėje, kur antrojo pasaul. karo metu buvo nužudyta 100.000 žmonių, daugiausia žydų.

EUROPOS LIETUVIS —

LITHUANIAN WEEKLY

Printed and Published in Gt. Britain by the Lithuanian House Ltd., 2 Ladbroke Gardens, London W11 2PT. Tel. 01-7272470 Registered as a newspaper at the Post Office.

Leldžila D. Britanijos Lietuvių Sąjunga ir Lietuvių Namų Aka. Bendrovė. Redakcija rankraščių talso ir trumpina savo nuokiara.

Nepanaudoti rankraščiai, jei iš anksto dėl to nesusitarta, negrąžinami.

Prenumeratos kaina metams 8,50 sv.; pusel metų — 4,50 sv.; dolerio kraštuose — 19,50 dol. metams; Vokietijoje — DM 45. Už laikraštį kieno nors spausdinamųjų skelbimų turinį nei leidžiam, nei redakcija nesima atsakomybės.

Vienoj skiltyje įdėto skelbtimo kaina 2,00 sv. už eilį. Didesni skelbimai atitinkamai brangiau.

Nebegerbia Maironio

Tautos Atgimimo Dainius Maironis ir pokario Lietuvoje ilgai nebuvo užmirštas. Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija jam skiria beveik du puslapius. Ten pripažįstama, kad „Maironio poezija susilaukė didelio populiarumo, daugelis jo eilėraščių virto liaudies dainomis.“

Patiko MLTE autoriams, kad „Maironis, entuziastingai sutikęs buržuazinės

tūlo kauniečio R. Pocius pasisakymais, paskelbė straipsnį „Okupuotoje Lietuvoje išniekintas poeto Maironio rūšys“. Jame šitaip rašoma:

„Iš Rotušės aikštės pasukome Literatūros muziejaus link. Einame jo dešine puse. Praeiname Kauno vidurinės mokyklos pastatą, krepšinio aikštelę ir tarp apgrūvusių sandėliukų ir malkų krūvų užtin-

Maironio tėviškės liekanos Bernotuose

Lietuvos valstybės susikūrimą, greitai nusivylė jos valdanciais sluoksniais“. Esą savo satyroje jis pasmerkęs valdancijų sluoksnių karjerizmą, spekuliaciją, kyšininkavimą, abejingumą liaudies reikams, o taip pat nusivylimą aukštąja bažnyčios hierarchija.

Šiaip ar taip, dar prieš dešimtį metų Maironio raštai buvo leidžiami dideliais tiražais, o skaitytojų grobystė išgrobstoma. Jo poezijos rinktinė išėjo ir rusų kalba. 1962 m. gana iškilmingai buvo paminėtos poeto 100-sios gimimo metinės.

Paskutiniuoju metu apie Maironį vis mažiau begirdima. Nors Lietuvoje, kaip anksčiau minėta, Maironio eilėraščiai, virtę liaudies dainomis, nenuveina nuo lūpų, nors jo „Lietuva brangi“ yra pasidariusi antruoju himnu, bet oficialiai Maironio kultas yra prislopinamas. Nebegerbiame ir jam skirtieji paminklai. Štai „Naujienos“ (rugs. 3 d.), pasiremdamos

kame betoninį rūšį — poeto Maironio laidojimo vietą. Jo gale priglaudęs pilkas betoninis piedestalas — ant jo baltas skulptūrinis biustas, iškilios raidės „Maironis 1...62 — 1932. Raidė ir vienas skaičius nutrupė. Biustas apneštas purvu ir vietomis apaugęs akmeninėmis samanomis, kaip tame jo eilėraštyje — pelėšais ir kerpėm apaugęs aukštai... Išdidžiame veide nėra nosies — nudaužta iš pat pašakny.“

Lietuvoje yra įprasta steigti memorialinius muziejus ar bent atitinkamais užrašais atžymėti nusipelnusių žmonių gimtąsias ar gyventas vietas. Tokios pagarbos susilaukia ne tik žymūs rašytojai ar mokslininkai, bet ir nusipelnę komunistų partijos nariai.

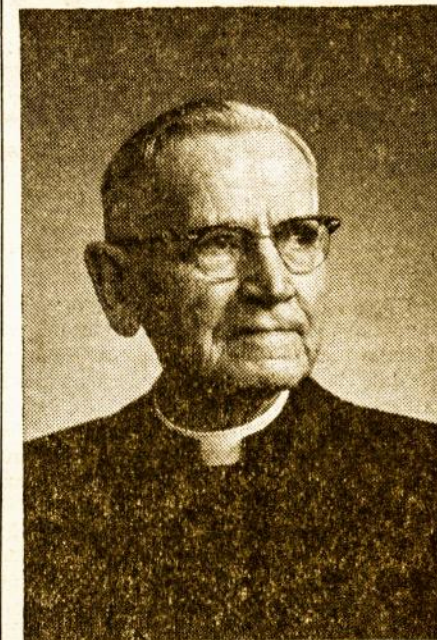
Maironis, nors ir gimęs Pasandravyje, bet užaugo ir vaikystę praleido Bernotuose, Raseinių aps. Ten dar ilgai stovėjo namas, kuriame poetas užaugo, praleidavo

šią vasarą 85 metų sukaktį atšventęs didelis lietuviškosios kultūros bei rašto mylėtojas ir rėmėjas prel. P. Juras, Amerikoje įsteigė Lietuvių Kultūros Muziejų, kurį pavadino „Alkos“ vardu. Tas muziejus jau yra atkreipęs ne tik lietuvių, bet ir amerikiečių dėmesį. „Lietuvių Dienos“ apie prel. P. Juro muziejų šitaip rašo:

„Savo lėšomis ir pastangomis prie Immaculate Conception Convent Putname jis

pastatydino šį muziejų, kuriame sutelkė daugybę etnografinės ir istorinės vertės dokumentų, meno ir literatūros eksponatų.

Jis sutelkė visa, kas lietė lietuvių kultūrą: paveikslus, meninius audinius, medžio drožinius, vaizduojančius lietuvių gyvenimo būdą ir lietuvių istoriją. Šioje

B. Mackevičius

Daina

Dainą supo gaudimas šilų.
Draskė sūviai, o dulkės kelių
Ir gysluočiai
Ją sužeistą lopė.
Tai todėl aš prikimes.
Dainuot tegaliu,
Kada džiaugsmas lapojas vėdrynais
Ir kai vėluškai sopa.

Man daina —
Sventykla ir vienintelė šventė,
Į kurią fariziejai
Jeit negalės.
Žmogumi aš norėjau šioj žemėj gyventi
Nemažiau, nei rašyti eiles.

Ir dabar, atminimais
Metus atgaivinęs,
Vėl glaudžiuos prie kelių ir žolės.
Daina!
Spiaut į tave,
Jei buvai tu tik skaudančios
Mano krūtinės —
Bet ne mano Tėvynės —
Dalis.

atostogas ir, gal būt, sukūrė ne vieną savo eilėraščių. Deja, šiuo metu jau ir tas namas nugriautas.

Čia dedamoji nuotrauka daryta Bernotuose šią vasarą. Joje matome prie buvusio namo slenkščio jaunuolį, padedantį Atgimimo Dainiui pagerbti vainiką. Namas jau nėra. Liko tik šulinio svirtis ir žemės sulinę pamatų akmenys. Aplink auga laukinė žolė, o iš buvusio sodo likę keli išsišakoję medžiai...

Apverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano skundus!
Ir nueisiu pro šalį su tuo skausmu giliu,
Kurs be žodžio paliks visados.

(Maironis, „Jaunoji Lietuva“)

Prel. Juro muziejus

Su lietuviais pasaulyje

NESEKMĖ LEIDYKLOJE

Tautiečio Stepo Zobarsko, žinomo rašytojo, vadovaujama knygų leidykla „Manyland Books, Inc.“ iki šiol yra išleidusi gana daug lietuvių autorių knygų anglų kalba. Tuo būdu lietuvių literatūra pasiekė tarptautinę plotmę. Leidyklos vadovybėje, be paties Stp. Zobarsko kaip pirmininko, yra prof. d. Charles Angoff, prof. Daniel Gillis, prof. Raphael Sealey, dr. Joseph H. Simons.

Šią leidyklą buvo ištikusi krizė dėl knygų rinkyklos ir chemikalų gamyklos nepašalinimo.

Surinkusi penkias knygas, rinkimo bendrovė pastebėjo, kad dar neišspausdintų knygų ženklai dėl blogų chemikalų išlaidų. Toji bendrovė bankrutavo, o lietuvių neteko 25.000 dolerių. Dabar minėtosios knygos jau iš naujo paruoštos spaudai, bet jų išleidimui reikia surinkti 40.000 dolerių. Stp. Zobarsko leidykla kreipėsi į visuomenę, prašydama padėti garsinti lietuvių literatūros vardą pasaulyje.

LEIDŽIA KNYGUTĘ APIE
N. SADŪNAITĘ

Australijos „Tėviškės Aidai“ praneša, kad susitarta su viena katalikų leidykla išleisti knygutę apie N. Sadūnaite, pavadintą „Tikėjimo didvyre lietuvaite Nijolė Sadūnaite“. Taip pat būsianti pateikta platesnė apžvalga apie persekiojamą Lietuvos Katalikų Bažnyčią.

Kartu pranešama apie Britanijoje veikiančių organizacijų — Aid to the Church in Need ir Amnesty International pastangas išlaisvinti Sadūnaite.

PREMIJOS LIETUVIAMS
DAILININKAMS

Konkursinėje rudens dailės parodoje Sydneyje (Australija) savo darbus buvo išstatę ir du lietuviai — Henrikas Šalkauskas ir Eva Kubbos. Pirmąją vietą už akvarelinį kūrinių laimėjo H. Šalkauskas. E. Kubbos akvarelinis darbas taip pat įvertintas specialiu pažymėjimu.

„THE LITHUANIANS IN AMERICA
1651-1975“

Prieš porą metų LB krašto valdyba kreipėsi į amerikiečių leidyklą Oceana Publications, Inc., dėl chronologijos apie lietuvių Amerikoje išleidimo. Po ilgesnių pasitarimų leidykla sutiko knygą išleisti, prašydama LB tautos, surandant autorių ir atliekant kai kuriuos techniškus darbus. Šiandien knygą jau išėjusi iš spaudos. Tai 174 psl., su kietais viršeliais, patraukliai atrodąs leidinys. Redaguota Algirdas M. Eudreckis. Leidinys LB krašto valdybai finansiškai nieko nekainavo, gi jo platinimu tarp amerikiečių rūpinasi pati leidykla.

„TĖVYNĖS SARGAS“

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungą leidžiamas žurnalas. Redaguoja Petras Maldeikis. 1976 m. pirmame numeryje rašo S. Lušys, P. Maldeikis, J. Varnas, K. Bartkus, Vyt. Bagdanavičius ir kt. Pirmąsias gydytojas dr. A. Starkus. Sukakčių skyriuje rašoma apie vysk. K. Palatoką, P. Naujokaitį. Lietuvos bažnyt. provincijos sukaktį. Žurnalo kaina — 3 dol.

BRAZINSKAI VENECUELOJE

Kaip praneša lietuvių spauda, Pranas ir Algirdas Brazinskai jau Venecueloje. Jiems dokumentus sutvarkyti padėjo BALFO pirmininkė M. Rudienė, kuri specialiai buvo nuvykusi į Turkiją. Iš pradžios Brazinskai buvo sustoję Italijoje, bet dabar jau esą atvykę į Venecuelą. Kaip jiems tas žygis pavyko, tuo tarpu nėra žinoma.

TĖV. A. BERNATONIO SUKAKTIS

Patirta, kad daugeliui žinomas lietuvis, vienuolis-kapucinas tėvas A. Bernatonis šiais metais atšventė 40 metų vienuoliškojo gyvenimo sukaktį. Gyvendamas Vokietijoje, jis labai aktyviai dalyvauja sielovados ir visuomeniniame darbe. Daug pasidarė steigiant Vasario 16 gimnaziją ir rinkdamas jai aukas.

MOKINIŲ TĖVAMS ŽINOTINA

„Daily Telegraph“ (rugs. 2 d.) paskelbė žinutę, kuri gali būti naudinga tėvams, kurių vaikai lanko aukštąsias mokyklas ir gauna valdžios paramą. Nenorėdami iškreipti tos žinutės prasmės, ją perspausdiname angliškai.

NAUJA KNYGA APIE KATYNĄ

Neseniai knygų rinkoje pasirodė Bronislaw Mylnarski knyga, pavadinta „The 79th Survivor“ (79-tas išsigelbėjęs). 246 psl., kaina £5.50. Šioje knygoje aprašomas Starobelsko belaisvių stovyklos, kurioje buvo 3.841 lenkų karo belaisvis, sunaikinimas. Knygos autorius, kaip pats pavadinamas sako, buvo vienas iš išsigelbėjusiųjų.

Kybartų aktai

Dr. Albertas Gerutis

(„Aidai“, Nr. 4, 1976)

Kaip atsimename, prezidentas A. Smetona mirė 1944 sausio 9 d., užtroškęs gaisro metu Clevelande, Ohio. S. Lozoraitis, pagal sakytus aktus, nominališkai pasidarė ne tik ministru pirmininku, bet ir respublikos prezidento pavaduotoju.

Kaip ir galima buvo laukti, pasiuntinys Berlyne K. Škirpa, patyręs apie S. Lozoraičio paskyrimą ministru pirmininku, pareiškė savo nepasitenkinimą. Škirpa reiškė nuomonę, kad respublikos prezidentas, atsisakęs padaryti paskyrimą pagal Romos konferencijos rekomendacijas, susilpninęs jo poziciją vokiečių atžvilgiu.

Galima suprasti, jei Škirpa taip galvojo 1940 m. pabaigoje — 1941 m. pradžioje, kai dar turėjo vilčių palenkti vokiečius savo koncepcijai. Bet visiškai nepateisinama, kaip pasiuntinys savo veikalė „Sukilimas“ (p. 54) dar 1973 m. galėjo apibūdinti S. Lozoraičiui išduotus įgaliojimus kaip sudavimą „durtuką į nugarą pačiam Lietuvos Tautiniam Komitetui...“ Savaine suprantama, kad ir Škirpa nepajėgė pakeisti vokiečių nacionalsocialistų rasistinio fanatizmo kitų tautų, jų tarpe ir lietuvių tautos atžvilgiu. Jis ir pats asmeniškai skaudžiai nukentėjo nuo Gestapo. Joks Smetonos aktas nei E. Galvanauskui, nei K. Škirpai nebūtų įstengęs paveikti liguisto fanatiko — Hitlerio — nusistatymo. Galima drąsiai teigti, kad nebūtų nieko pakitę, jeigu įgaliojimus būtų pasirašęs net pats Japonijos mikado!

Kaip politinio įžvalgumo pavyzdį pacituosiu sakinį iš dr. J. Šaulio 1944 kovo 3 d. laiško, rašyto K. Škirpai: „Pritirimas parodė, kad Hitleris yra užsispyręs ir konsekventingas savo programos vykdytojas. Jis paaugos savo politinėms fantazijoms visą Vokietiją, jis pagaliau bus pasiryžęs net pats žūti, bet savo fantazijų vis dėlto neišsižadės“. Tolesnė įvykių raida patvirtino, kaip taikliai dr. J. Šaulys įvertino demonišką Hitlerio prigimtį!

Mirus A. Smetonai, tuojau pat kilo klausimas dėl valstybinių organų kontinuiteto išlaikymo. Savo 1944 vasario 26 d. laiške S. Lozoraitis atsiklausė Berne buvusio diplomatinės tarnybos centro, „ar Kybartų aktus (arba kitus tokios rūšies aktus, kuriais R. P. būtų pakeičę Kybartų aktus) būtų reikalo pranešti konfidencialiai Vašingtonui ir Lon-

donui, ar ne“. Iš P. Žadeikio telegramos sekė, kad prezidentas buvo jį savo laiku painformavęs apie pavaduotojo paskyrimą. Jis sausio 11 d. telegrafavo: „Prezidentui Smetonai mirus, siūlau viešam reikalui esant tarti tokią formulę, kad prezidentas įpėdinį paliko nuskryęs, tačiau saugumo sumetimais jo pavardės šiuo tarpu neskelbiama stop Atsiliepkite, ar man vietos vyriausybei pranešti ką daugiau“. Sausio 22 d. Šaulys telegrafavo: „Vartokite tokią formulę: Prezidentas paliko paskyręs teisėtą įpėdinį, kurio pavardę paskelbsime, kai leis karo sąlygos“.

Liepos 16 d. Žadeikis telegrafu painformavo J. Šaulį, kad „liepos mėnesio antrą dieną pranešiau (valstybės) departamentui Kybartų aktų turinį“.

Dr. K. Grauzinis, pasiuntinys Buenos Aires, dar 1944 vasario 20 d. pranešė, kad jis padaręs argentiniečių vyriausybei oficialų pareiškimą dėl S. Lozoraičio naujų pareigų, t. y. apie respublikos prezidento pavadavimą.

Kai buvo nušalintas Mussolinio režimas ir Italiją užėmė Vakarų sąjungininkų kariuomenė, nusistatė A. Smetonos pasirašytųjų aktų nebelaikyti paslaptje. Bet kai 1944 m. vasarą britų premjeras Winstonas Churchillis lankėsi sąjungininkų kariuomenės užimtoje Romoje, S. Lozoraitis pasiuntė jam 1944 rugpjūčio 15 d. raštą, pasirašęs jį kaip Lietuvos buvus užsienio reikalų ministras. Tame rašte Lozoraitis kėlė klausimą, kad Lietuvoje, kurion jau buvo įžengusi raudonoji armija, būtų Italijos pavyzdžiu sudaryta tarpsąjunginė kontrolės komisija.

Iš esamų bylų matyti, kad S. Lozoraitis pirmą kartą pasirėmė „Kybartų aktų“ įgaliojimais, pasiūdamas Lietuvos reikalais raštus ano meto britų premjerui C. Attlee ir prancūzų laikinosios vyriausybės galvai gen. Ch. de Gaulle 1945 rugsėjo 19 d. ir kitą dieną — Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentui H. Trumanui. Tuose raštuose S. Lozoraitis išdėstė sovietų okupacijos aplinkybes ir prašė taikyti Lietuvai Atlanto Chartos nuostatus bei padėti lietuvių tautai atstatyti laisvą jos suvereninių teisių vykdymą ir politinę nepriklausomybę.

Kitas atvejis, kai S. Lozoraitis pasirėmė „Kybartų aktų“ įgaliojimais, buvo ženeviškės Tautų Sąjungos likvidacinis posėdis, sušauktas 1946 balandžio 8 d. Nors Lietuva dar buvo šios institucijos narys, tačiau nei jos, nei kitų dviejų Baltijos valstybių delegatai į pinlaties posėdžius nebuvo pakviesti. Savo 1946 vasario 25 d. memorandumu apie demaršus Tautų Sąjungos sekretariate, kuris Ženevoje merdėjo per visą karą, E. Turauskas, formaliai buvęs Lietuvos nuolatinio delegatu prie tos institucijos, rašė: „Svarbiausioji formalinė kliūtis mums patekti Pilnatin yra neturėjimas pripažintos

(nors ir exilinės) vyriausybės, kuri suteiktų mums įgaliojimus ad hoc atstovauti savo kraštą pilnatyje“.

Nepaisydamos nedrąsinančių simptomų, S. Lozoraitis 1946 kovo 21 d. parašė įgaliojimus atstovauti Lietuvai Tautų Sąjungos pinlaties posėdžiui, kurie, kaip jau minėjau, turėjo prasidėti balandžio 8 d., dr. J. Šauliui, E. Turauskui ir dr. A. Geručiui. Pirmuoju delegatu turėjo būti J. Šaulys. Kartu su įgaliojimais S. Lozoraitis paruošė kovo 21 d. data raštą, kuriuo Tautų Sąjungos gen. sekretoriui buvo pranešta apie respublikos prezidento A. Smetonos dekretus, jį paskyrusius ministru pirmininku ir respublikos prezidento pavaduotoju. Raštė, tarp kita, sakoma: „1944 m. sausio 9 d. Jungtinėse Amerikos Valstybėse mirus p. Prezidentui Smetonai, aš esu galutinai pasidaręs, pagal konstituciją, jo pavaduotoju“. Raštą Lozoraitis pasirašė: Ministras Pirmininkas, e. Respublikos Prezidento p.

Tačiau per zondavimus kilo nuogastavimų, kad Tautų Sąjungos mandatų komisija gali įgaliojimų nepripažinti. O toks galimumas negalėjo būti mums naudingas, tuo labiau iš mirstančios institucijos, nebeturėjusios jokios politinės reikšmės. Tokiomis aplinkybėmis nusistatyta įgaliojimais nepasinaudoti. Taip Lietuvos atstovams neteko dalyvauti Ženevos institucijos laidotuose. Buvo pasitenkinta atitinkamos notos įteikimu Tautų Sąjungos gen. sekretoriui ryšium su sovietų okupacija. Raštą S. Lozoraitis pasirašė kaip ministras pirmininkas, einas respublikos prezidento pareigas.

Šiaip iš esamų bylų matyti, kad S. Lozoraitis savo vėlybesniuose raštuose ir viešuose pareiškimuose svetimšaliams reiškėsi kaip Diplomatinės tarnybos šefas arba kaip buvęs užsienio reikalų ministras (arba kartu abiem titulais), bet nesinaudodamas įgaliojimais, jam suteiktais pagal vad. „Kybartų aktus“.

Laiko nuotolyje gali kilti klausimas, kodėl, pasirėmus „Kybartų aktais“, nebuvo sudaryta egziliinė vyriausybė. Tačiau šis klausimų kompleksas siejasi su problemomis, kurios peržengia šio rašinio ribas ir kurioms objektyviai išgildinti, mano manymu, dar nėra atėjęs laikas. Svarbiausias rūpestis permainingo laiko tėkmėje buvo išsaugoti Lietuvos Diplomatinės tarnybos, kaip valstybinio kontinuiteto organo, egzistenciją ir orumą. Tuo tarpu „Kybartų aktai“ tiksliai netiesiogiai liečiasi su Diplomatinės tarnyba.

Kaip bebūtų, maniau, kad mano rašomos Lietuvos Diplomatinės tarnybos istorijos rėmuose pravers atkurti vad. „Kybartų aktų“ kilmę.

(Pabaiga)

Atidengtas Katyno paminklas

Lietuvių vainikas NKVD aukoms

D. Britanijos sostinėje — Londone įamžintas Katyno žudynių atminimas. Gunnersbury kapinėse iškilto 7 metrų aukščio juodo granito obeliskas — Katyno paminklas. Keli tūkstančiai kilometrų nuo šios vietos Katyno miške, prie Smolensko, Rusijoje, Sovietų NKVD pareigūnai prieš 36 metus išžudė 4.500 lenkų karo belaisvių. Jų kovos draugų rūpesčiu Londone ir pastatytas šis paminklas.

I paminklo atidengimo iškilmes rugsėjo 18 d. susirinko apie 8.000 lenkų, kitų Rytų europiečių ir anglų, kurių tarpe apie

cos Polskę", prasidėjo vainikų procesija. Pirmą vainiką prie paminklo padėjo Prez. Ostrowskis, po to sekė kariuomenės gen. inspektorius gen. Bohusz-Szysko ir apie 120 kitų vainikų. Tarp jų pažymėtini Churchilio šeimos ir Rytų Europos tautų vainikai. Lietuvių Sąjungos D. Britanijoje vainikas su užrašu „In memory of the Victims of Katyn, 1940“, buvo papuoštas plačia geltona-žalia-raudona juosta. Vainiką prie paminklo padėjo DBLS pirm. J. Alkis, lydimas dviejų lietuvių — I. Varkalaitės ir K. Markevičiūtės — apsirėmusių tautiniais rūbais. Lietuvių grupė, tarp kitko, pateko į fotografiją, kurią atspaus-

20 Britų parlamento atstovų. Tarp susirinkusių — daug buvusių II pasaulinio karo veteranų, Katynę nužudytųjų vyrų našlių bei artimųjų. Karių organizacijų vadovybės su vėlavimais, lenkų skautai ir jaunimas taut. drabužiais.

Prie paminklo sustoja garbės sargyba: kairėje pusėje Karališkosios gvardijos uniformuotas karininkas, dešinėje — lenkų karininkas. Minia sugieda Lenkijos ir D. Britanijos himnus. Paminklo statybos komiteto pirm. lordas Barnby paaiškina, kaip rusai 1940 m. Katyno miške išžudė lenkų karininkus bei civilius, ir su kokiomis kliūtimis susidūrė komitetas, norėdamas surasti paminklui vietą. Padėkojęs Kensingtono miesto valdybai už sklypą ir visiems, prisidėjusiems prie paminklo statybos, lordas Barnby oficialiai perdavė paminklą lenkų visuomenei, kurios priekyje stovi egzilinės Resp. Prezidentas Ostrowskis.

Prez. Ostrowskis, pareiškęs padėką komitetui už atliktą darbą, aukotojams už aukas ir miesto valdybai už vietą paminklui, pažymėjo, kad Katyno žudynių nusikaltėliai dar nėra nubauti. Daug Vakarų pasaulio vyriausybių dar nepasmerkė šio tarptautinio nusikaltimo.

Komiteto vicepirmininkas ir didelis pavergtųjų Europos tautų draugas lordas St. Oswaldas savo kalboje pažymėjo, kad rusų kaltė Katyno žudynėse yra visiškai įrodyta. Labai keista, kad Britų vyriausybė vengia tą faktą pripažinti, neatsiuntė savo atstovo į šias iškilmes ir neleido britų kariuomenės atstovams čia dalyvauti. Paminklas ne tik primins žūsiuosius kartoms žvėriškus sovietų darbus, jis bus taip pat vienas iš didžiųjų šventų simbolių, kuris duos lenkams ir kitoms Rytų Europos tautoms įkvėpimo jų siekiuose išsilaisvinti iš Sovietų vergijos.

Būgų garsams palydinti, paminklą atidengė, nutraukdamas Britų ir Lenkijos vėliavas, vieno žuvusiojo kario našlė. Ant atidengto obelisko viršuje matosi Lenkijos karūnuotas erelis, apsuptas spygliuotos vielos vainiku. Žemiau — užrašas „KATYN 1940“. Paminklo pėdestale užrašas: Pasaulio sąžinė reikalauja patvirtinti tiesą; žemiau — trijų tikybų, kurioms priklausė žuvusieji, emblemos: kryžius, Dovydo žvaigždė ir mėnulis. Toliau vėl užrašas: Prisiminimai 1940 metais dingusių iš Kozielsko, Starobielsko ir Ostakovo stovyklų 14.500 lenkų belaisvių, iš kurių 4.500 vėliau rasta bendrame kape Katynėje, netoli Smolensko.

Paminklą pašventino lenkų išėjimois vyskupas Rubinas, atvykęs iš Romos. Jį taip pat palaimino stačiatikių bei evangelikų kunigai ir žydų rabinas. Sugiedojus lenkų tautiškai religinę giesmę „Bode-

dino „Sunday Telegraph“ — 19. 9. 76.

Vainikus taip pat padėjo latviai, ukrainiečiai, čekoslovakai ir kt. Prie rusų disidentų vainiko buvo užrašas: „Lenkijos gynėjams prieš nacių-sovietų invaziją 1939 m., sovietų saugumo organų nužudytams“. Vainikas padėtas žmogaus Teisių Sąjūdžio Rusijoje vardu. Be to, begalės gėlių sudėjo privatūs asmenys, žuvusiųjų giminės bei artimieji. Nuskambėjus „Last Post“ trimitams, pro paminklą praėjo tūkstančiai dalyvių, atvykusių iš Londono, provincijos ir užjūrio.

Spaudos konferencijoje, kuri buvo suaruota po apeigų, paminklui statyti komiteto atstovai atsakė į žurnalistų klausimus. Pirmiausia buvo pasakyta, kad Katyno žudynės neabejotinai įvykdė rusai. Tam įrodyti buvo pakankamai liudininkų ir daktinių įrodymų. Kas tuo klausimu domisi, gali pasiklausti kelių anglų autorių knygas. Sovietų Sąjungos vyriausybė ne tik kad neprisipažįsta kaltės, bet dargi stengiasi apjuodinti tuos, kurie skleidžia tiesą. D. Britanijos vyriausybė ir dauguma Vok. Europos kraštų vyriausybių, nenorėdamos užgauti buvusio sąjungininko, vengia pasisakyti. Tačiau daug politinių veikėjų neabejoja, kad tai buvo rusų NKVD darbas, ir tai viešai sako.

Paminklo atidarymo iškilmėse, be Lietuvos Atstovo V. Balicko, kuris pavadavo ir sergantį Latvijos Atstovą, dalyvavo šių valstybių reprezentantai: Bolivijos, Kolumbijos, Liberijos, P. Afrikos, J. A. V. bių, Brazilijos ir Urugvajaus. Laišką atsiuntė Sir Alec Hume, buv. Britanijos min. pirmininkas, o konservatorių partijos lyderei M. Thatcher iškilmėse atstovavo parlam. atstovas A. Neave.

Buv. konservatorių vyriausybės ministras Amery paspačiojo, kaip Sovietų vyriausybė bandė sukludinti paminklo statybą dar 1972 m., kai jis buvo užs. reik. viceministeriu.

Nors darbiečių vyriausybės krašto apsaugos min. Mason uždraudė kariams uniformose dalyvauti paminklo atidarymo iškilmėse, tačiau, nebudamas gresiančios bausmės, prie paminklo garbės sargyboje stovėjo Royal Irish Guard ats. maj. John Gouriet, kuris yra Britų Laisvės Sąjungos direktorius. Taip pat dalyvavo keli kiti atsargos karininkai ir Britų veteranų lygos atstovai.

Paminklas kaštavo 21.500 svarų, iš kurių 11.000 sv. buvo surinkta Amerikoje.

Šia proga britų spauda plačiai aprašė Katyno žudynes ir paminklo atidarymo iškilmes. Nešališkai informavo ir britų radijas bei televizija.

J. R.

Lenkijos žemės ūkis

E. L. Nr. 34 pirmame psl. „Neapsieis be kolchozų“ pranešama, kad „Apie 80% Lenkijos ūkių tebėra privatiškosiose rankose. Negaudami valdžios pašalpų, jie daro labai menką pažangą...“ Tikrumoje taip nėra. Tiesa, Lenkijos komunistai-ortodoksi-stalinistai vis primena, kad reikėtų privatų, arba kaip jie vadina individualų žemės ūkį sukollektivinti-sukolchozinti (Lenkijoje tai vadina gamybos-produkcijos kooperatyvais, R. Vokietijoje Produktionsgenossenschaft, kaip ir Sovietijoje). Bet iki šiol vykdomas tik laisvanoriškas kolchozų steigimas. Ir 1947 metais pagal duomenis iš oficialaus leidinio — Rocznik Statystyczny 1975 — žemės ūkio naudėnos (arimai, sodai, pievos, ganyklos) procentais taip pasiskirstė:

valstybiniai ūkiai — 16,6, kolchozai — 1,5, žemės ūkio rateliai — 0,8 ir individualūs žemės ūkiai — 80,2 procentai. (Čia autorius pateikia smulkia naudojamųjų plotų, gaunamųjų derlių, ūkio produktų ir gyvulių skaičiaus lentelę, kurios dėl techniškių kliūčių negalėjome išspausdinti. Tačiau straipsnio turinys dėl to mažai tencinėja, nes tie skaičiai žymia dalimi pasikartoja tolimesniam šio rašinio tekste. Red.).

Leidinyje pateiktieji skaičiai rodo, kad individualūs ūkis neatsilieka nuo valstybinio ir kolchozų ūkio. Jeigu grūdų derliai kiek mažesni, tai bulvių, daržovių, vaisių, pieno, kiaušinių gamyba didesnė. Ūkininkai labai stengiasi pažangiau ūkininkauti. Pvz. pagal statistiką ūkininkų karvės mažiau pieningos, bet kontroliuojamos karvės pieningesnės — metinė pieno produkcija 1.448 kg, o valstybinių ūkių — 3.322 kg. Reikia sudaryti ūkininkams sąlygas ir teikti paramą, kad jie galėtų dar pažangiau ūkininkauti. Iš kitos pusės — individualių ūkių, palyginti, labai ma-

ža administracija. Aiškus noras indiv. ūkininkams patiemis savo mažus ūkius tvarkyti. Per tiek metų tik 1,6% žemės paversta kolchozais.

Skirtingas nuo sukolchozintos Lietuvos gyventojų metinio prieauglio yra dar mažai sukolchozintos Lenkijos gyventojų prieauglis. Lietuvoje 1973 m. gyventojų prieauglis: (1973 m. Statist. 20 psl.) 1.000 gyventojų miestuose — 10,7, kaime — 2,7. Vidurkis — 7,0. Lenkijoje 1972 m. prieauglis miestuose — 7,9, kaime — 11,1. Vidurkis — 9,4.

Taigi Lenkijos individualus ūkis nėra atsilikęs ir daro nemažesnę pažangą už valstybinius dvarus ir kolchozus. Iš viso individualių ūkių dar yra per 3,3 milijonus. Kaime ūkių skaičius per dešimtmetį (1960-1970) sumažėjo 134,5 tūkst. Besivystant krašto pramonei, kaimo gyventojų skaičius atitinkamai mažėja.

Tiesa, Lenkijos žemės ūkio gamyba dar atsilieka nuo kaimynų — Čekoslovakijos ir Rytų Vokietijos, bet ji atsilikdavo ir seniau, lygiai kaip atsilikdavo ir nuo Lietuvos nepriklausomybės laikais. Bet dabar ji daro nemažesnę pažangą už tuos kraštus. Gal ta pažanga, kraštą skubiai industrializuojant ir kaimo gyventojų skaičiui mažėjant, galėtų būti didesnė.

Jeigu pažimsime dabartinę Lietuvą, kurioje nebetrūksta maisto produktų, tai irgi tas nuopelnas priklauso ne sovchozams ir kolchozams, o patiems kolchozininkams ir sklypininkams. Priminsime, kad gyventojai (kolchozininkai, darbininkai ir miestelių ir kaimo sklypininkai, kurie valdo tik 7,6% žemės ūkio naudmenų) išlaiko 42,8% krašto melžiamų karvių, 26,8% kiaulių, 82,9% avių ir ožkų, 55% paukščių ir išaugina 71,4% bulvių, 74,2% daržovių, 80% vaisių ir uogų.

J. G.

Skaitytojų laišškai

DBLS — NETEISĖTAI VEIKIANTI ORGANIZACIJA

J. Vilčinskas savo laiške mini M. Bajorino žodžius (E. L. Nr. 35): „DBLS valdybą dabar renka ne nariai, bet Lietuviai Namų b-vės akcininkai. DBLS tokiu būdu negali įsijungti į organizaciją, kurios valdybą renka komercinė bendrovė.“

J. Vilčinskas pats rašo: „Jeigu tai būtų vienintelė kliūtis DBLS-nės vadovybei įsijungti į DBLS-gą, tai ji yra labai lengvai nugalima. Pagal DBLS įstatus, Sąjungos valdyba turi būti renkama DBLS suvažiavime, narių balsais. Be to, pagal DBLS įstatus, visi lietuviai, įskaitant ir tuos, kurie dabar vadovauja DBLS-nei, yra Sąjungos nariai.“

Šie DBLS įstatai, kiek žinau, buvo išleisti prieš kelis metus. Nežiūrint tai, ilgesnį laiką DBLS valdybą renka ne visi DBLS suvažiavime dalyvaujantieji lietuviai, bet komercinės bendrovės (Lietuvių Namų) akcininkai, kokios tautybės jie būtų, pagal akcijų skaičių. Atrodytų, kad daugelį metų DBLS iš tikrųjų neturi teisėtą valdybą, ir todėl Sąjunga negali būti skaitoma teisėtai veikiančia organizacija. Jei šis mano analizė yra teisinga, DBLS įsijungimo į Sąjungą reikalus automatiškai atpuola... Su pagarba

Kastytis Baublys

PER DAUG GENEROLŲ

Paskaitės Vikio straipsnį (E. Lietuvis Nr. 33) apsidžiaugiau manydamas, kad galų gale bus rasti būdai išlyginti nemalonius ir mūsų vienybę ardančius santykius. Gyvendami užsienyje privalome būti vieningi, nes kitaip neišsilaikysime.

M. Bajorinas trumpai ir aiškiai pasakė, kaip turėtų būti (E. L. Nr. 35). Bet nepasakė tikrųjų išsiskyrimo priežasčių.

J. Vilčinskas (E. L. Nr. 36), atrodo, norėtų atitaisyti nemalonius praeties įvykiai, bet nedrįsta, kaip anglai sako, viešai mazgoti nesvarius baltinius. Jis teisingai pastebi, kad dauguma dabartinės DBLS valdybos nieko nežinojo apie vyks-tančias intrigas.

Per aną nelemtąjį DBLS suvažiavimą keturi DBLS atstovai įteikė ultimatumą ir apleido suvažiavimą. Jie jautėsi labai galingi ir tuoj teisę diktuoti suvažiavimui, užmiršdami, kad dar veikia ir kitos organizacijos, gausesnės už DBLS. J. Vilčinskas klysta sakydamas, kad DBLS buvo ir yra pati didžiausia D. Britanijos lietuvių organizacija.

Jis nesutiko su Londono lietuvių parapijos narių skaičiumi. Aš tada buvau parapijos kasininkas ir atstovas tame suvažiavime. Pateikiau mandatų komisijai kasininko knygą įrodyti, kad visi parapijiečiai yra užsimokėję nustatytą nario mokestį.

Ne tikta DBLS, bet ir kitos Anglijos bei Skotijos lietuvių organizacijos, draugijos bei klubai sudaro DBLE. Prieš II-jį pasaulinį karą ir karo metu taip pat turėjome panašią organizaciją, kuri vadinosi DBL Federacija. Todėl DBLS neturėtų per daug šauštis ir reikalauti ypatingų privilegijų, kad galėtų sugrįžti į viso pasaulio lietuvių apimančią organizaciją — Bendruomenę.

Kada mes užmiršime tarpusavio nesantaiskas, kurių prabanga gali naudotis tik

laisvos tautos? Tik būdami vieningi galėsime dirbti lietuviškąjį ir tautos išlaisvinimo darbą. Mūsų eilės retėja. Tad mūsų pirmutinis ir didžiausias uždavinys išsiuginti naujas kareivių kartas, o ne stengtis visiems tapti generolais.

J. Babilius

PROFESIONALAI AR MEGĖJAI?

Jau kelios savaitės, kai E. L. diskutuojamas klausimas: Vienas ar du centrai? Norisi pridėti keletą žodžių ir iš Skotijos. Lietuviai čia turėjo ir dar turi savo organizacijas pirmiau, negu atsirado DBLS-ga ar DBLS-nė. Tų organizacijų buvo daug, bet nei vienos stiprios.

Kadaise Skotijoje lietuvių buvo skaitoma tūkstančiais, bet per daugelį metų jie nepajėgė net bendros vertingesnės nuosavybės išgyti (išskyrus Lietuvių Instituto salę, kuriai išgyti apsiūnė trys draugijos i vieną). Katininkai ir priežasčių darbar neieškosime, nes būtų per daug rašymo. Tačiau reikia pabrėžti, kad skaldymas tarp savęs niekam neišėjo į gera.

J. Vikio (E. L. Nr. 33) iškeltas klausimas yra visiems lietuviams opus. Kada gi pagaliau nustosis kelti ginčus, kurio galva geresnė ar kišenė pilnesnė?

Iš praeties žinome, kad DBLS yra pirmoji pajėgi ir demokratiniu būdu įsteigta organizacija, kuriai priklausė daugiausia po paskutiniojo karo atvykusių tautiečių. Svarbiausias DBLS nuopelnas yra spauda, informacija. Ji turi finansinį ramstį — Lietuvių Namų bendrovę, kuri atsirado per S-gą, nors yra akcininkų tvarkoma. Tai visiems naudinga institucija lietuvių rankose.

1951 m. Amerikoje įsteigtoji PLB susikūrė šiame krašte kažkokiu ypatingu, Skotijoje ne visiems suprantamu būdu, neva apjungė visas organizacijas, na, ir paprastai sakant, pradėjo kilti prie DBLS-gos. Visai nenuostabu, kad DBLS, būdama stipriausia, iš DBLS-nės pasitraukė.

Skotijos lietuviai karštai nesimetė nei prie vienos, nei prie kitos, nors DBLS vadovybėje ir buvo asmenų iš Skotijos. Buvo Skotijoje ir DBLS skyrius, bet neilgai veikė. Tada buvo sunku susigaudyti, kuris čia centras bus geresnis, kurių kėdės aukštesnės.

Taip iki šiol ir laukiame, kada atsirast vieną centras. O jau būtų pats laikas šį dalyką nuspręsti, kad mūsų retėja tautiečiai galų gale žinotų, kam priklausyti, ką remti ir ką kritikuoti.

Skaudu matyti, kad gyvendami demokratiškame krašte, užmerkdami akis prieš realybę, mes nenorime matyti, kad DBLS yra pagrindinis centras, nes ji pirmoji atsirado ir iki šiai dienai tvirtai laikosi šiame krašte. DBLS-nė, nors dirba tam pačiam tikslui ir stengiasi savo prestižą išlaikyti, bet vistiek, kalbant futbolu terminais, yra dar mėgėjų komanda. Tuo tarpu DBLS-ga jau seniai yra profesionalai. Taigi, man atrodo, turėkime vieną gerą komandą ir ją remkime, tada visi laimėsime.

Reikėtų paklausti J. Vilčinsko žodžių (E. L. Nr. 36): tegu DBLS ir DBLS vadovai atsidsida prie vieno stalo ir, tarp savęs susitarę, nubraukia nuo DBLS paskutinę raidę. Tada bus viskas tvarkoje — turėsime vieną, bet stiprią komandą.

Aug. Jovaras

LIETUVOJE

VAGIA DARŽOVES

I Birštono daržininkystės ūkį, kaip rašo „Tiesa“, žmonės iš miestų net automobiliais važiuoja vogti svogūnų ir agurkų. Pats ūkio direktorius su draugininkais saugo naktimis daržoves. Teismuose esą daugybė bylų.

Įdomus tų automobilių savininkų požiūris į visuomeninį turtą. Pvz. vienas mechanikas teisme šitaip aiškina:

— Patikėkit, kai kokiam kaimiečiui reikia varžtelio, aš pats jų prirenku ir dar pro gamyklos vartus išlydžiu, kad sargas nekibytų, o Birštone dėl kokių dvidešimt kilogramų svogūnų tuoj pat prisistato draugininkai. Suprantu, jeigu įlįsčiau į jų asmeninį daržą... O dabar šakojasi, lyg už savo.

...IŠEJAU GRYBAUTI

Apie grybavimo sezoną Lietuvoje „Tiesa“ rašo: „Atkelio grybavimo sezonas. Malonu pasivaikščioti po rudenėjantį mišką, smagu surasti gudriai pasislėpusį baravyką.“

Grybavimas — poilsis. Todėl savaitgalį nuo ankstyvo ryto miškų pusėn rieda nesuskaitomos vartinės mašinų — „Žigulių“ ir „Moskvičių“, autobusų ir sunkvežimių. Ką gi, girių daug, grybų visiems turėtų pakakti. O kas jų ras mažiau, taip pat nusiminti neverta: kelios valandos, praleistos miške, gal net vertingesnės už visą pintinę baravykų.

Bet, deja, prasidėjus kiekvienam naujam sezonui, nukentčia ir giria: abejingai laužomi liauni medeliai, „išsiriama“ ištisi samanytų plotai. O kiek po grybautojų apsilankymo miškuose lieka popierių, tuščių butelių, skardinių... Beje, ir miškų šeimininkai, bent jau poilsio aikštelėse, arba ten, kur įrengtos pavėsinės, suoliukai, privalo pastatyti šiukšlių dėžes.

Giria, jos gėrybės — neįkainuojamas liaudies turtas. Jį saugoti — visų mūsų pareiga.“

IDOMI PARODA

Vilniuje atidaryta iki šiol dar nebuvisi paroda, pavadinta „Gamta — visų turtas“. Kaip praneša spauda, ją paruošė 29 ministrų ir žinybos. Trijuose estrados aukštuose išsidėstę keturiolika skyrių apima visus gamtos, jos apsaugos klausimus.

Įdomus parodos muzikinis apipavidalinimas: lankytoją visose salėse lydi miško garsai.

AUGINAMI FAZANAI

Nuo pirmojo pasaulinio karo pradžios fazanai Lietuvoje nebebuvo žinomi. Dabar juos pradėjo veisti medžiotojai. Šunų valstyb. medžioklės ūkyje pastatytas fazanynas, kuriame šiais metais išperinta 5.000 jauniklių. Kai kur fazanukus išperinėti ir vištos.

Fazanai laikomi naudingais paukščiais, nes sunaikina daugelį laukų kenkėjų. Jie padeda naikinti ir didžiausią bulvių priešą — Colorado vabalą, sulesdami jo lervas.

ATVYKO PASIMOKYTI

I Lietuvą buvo atvykusi iš Vengrijos partinių darbuotojų grupė „pasisemti patyrimo“. Svečiai ypačiai domėjosi Lietuvos švietimo reikalais ir visuomeninių organizacijų veikla. Jiems buvo parodyta, kaip Lietuvos komunistų partija pasidarbavo „mobilizuojant darbo žmones už XXV K. P. suvažiavimo nutarimų įgyvendinimą“.

MIRĖ PROF. J. ŠULSKIS

Rugsėjo 5 d., eidamas 72-uosius metus, staiga mirė Lietuvos Veterinarijos akademijos rektorius, prof. Jonas Šulskis. Jis aktyviai dalyvavo profesinėje spaudoje ir išleido keletą vadovėlių. Komunistų partijai priklausė nuo 1956 m. Apdovanotas garbės ženklais, ordinais ir medaliais.

NAUJA KIAULIŲ VEISLĖ

Žiniais iš Lietuvos, čia išvesta nauja ilgakaklių kiaulių veislė. Jas paskerdus, galva pasilieka Vilniuje, o kumpiai pasiekia Maskvą.

KAI REIKIA SIUNTINIO

Aišku, kad artimieji Lietuvoje ar Sibire reikalingi paramos ir siuntinius reikia siųsti. O kai reikia, rašykite:

Lithuanian House Ltd.

Siuntinių Skyrius

1 LADBROKE GARDENS, LONDON, W11 2PT

Rašykite tuo adresu, ir bus pasiųsta viskas pagal jūsų norus ir pagaldavimus.

